

Zelfgemaakt geluk

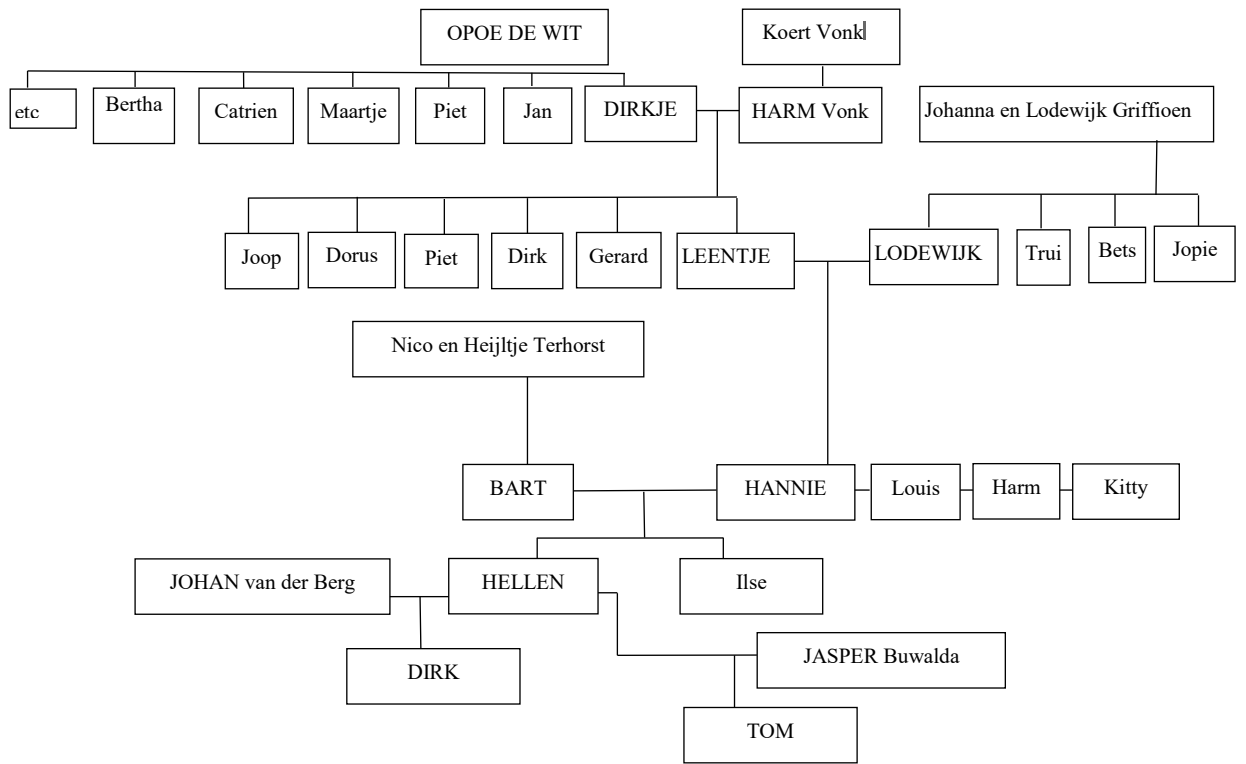
Zelfgemaakt geluk

Lida van de Voorde

Schrijver: Lida van de Voorde
Coverontwerp: Chris Colijn
ISBN: 9789402169119
© Lida van de Voorde

1	Dirkje	7
2	Leentje	20
3	Lodewijk	25
4	Hannie	30
5	Paul	35
6	Bart	44
7	Een nieuw leven	49
8	Hellen	56
9	Samen een familie	61
10	Een eigen huis	66
11	De lagere school	73
12	Opa's en oma's	81
13	Familiegeheimen	87
14	Kitty	93
15	Middelbare school	95
16	Studeren	99
17	Ted	106
18	Dirk	112
19	Barts chaos	121
20	Jasper	124
21	Dirks lot	134
22	Nadat de wereld instortte	141
23	Leven en werken	147
24	De gekte slaat toe	149
25	Hannie's laatste jaren	153

ZELFGEMAAKT GELUK

Voorwoord

Waren ze gelukkig?

De afstammelingen van opoe De Wit waren vooral vasthoudend.

Ze streefden naar succes voor zichzelf en hun kinderen.

Ze wilden hogerop komen en rijker worden.

Aanvankelijk waren de huwelijken gelukkig.

Maar het leven werd steeds ingewikkelder.

Er moesten keuzes gemaakt worden, die vroeger niet bestonden.

Huwelijken en carrières kwamen van de grond,

de nazaten werden steeds kwetsbaarder.

Terwijl er meer werd bereikt, sloop het ongeluk binnen:

wreedheid, groeiende angsten en geestelijke instabiliteit.

Levens, die steeds minder leefbaar werden

tot de dood erop volgde.

En daarna de opgave voor de overblijvers

om te leven met de dood.

En toch was er ook nog geluk.

Zelfgemaakt geluk.

1 Dirkje

1909

Twee jaar was Leentje, toen ze op de schouders van haar vader, Harm, de lange tocht van Rotterdam naar Wateringen maakte. Naast hen sjokten haar vijf broertjes. Vader had ze zo netjes mogelijk uitgedost, maar de blouses en broeken waren erg versleten en de schoenen vertoonden gaten. De avond tevoren had Harm nog op de bloezen en broeken geboend om er in ieder geval de vlekken uit te halen. Dat scheelde wel iets, maar hij had de kleren niet op tijd droog gekregen. Gelukkig was het zomer en het vochtige goed droogde aan de lucht. Twintig kilometer lopen was veel, zelfs voor de oudste: Joop van twaalf. Maar ook Gerardje van vier moest zelf lopen, omdat Harm maar één kind kon dragen. Gerardje, veel te klein en schriel voor een vierjarige, klaagde niet. Hij was wijs voor zijn leeftijd en voelde aan dat iedereen het zwaar had, ook vader. Elke twee uur werd er even gestopt; dan kregen alle kinderen een stukje van de homp brood uit vaders tas en een slok water uit een fles. En dan werd er naast elkaar een plas gedaan in de berm van het jaagpad. Voordat ze uitgerust waren, gingen ze al weer verder. Gepraat werd er nauwelijks. Wanneer Harm zag dat Gerardje stil liep te huilen, probeerde hij het kind te bemoedigen:

“Nog even volhouden jonkie. We schieten al goed op.”

Joop bedacht iets. Op school had hij vaderlandse liederen geleerd, een heleboel en Dorus en Piet kenden die natuurlijk ook. Hij begon te zingen:

“Hollandsch vlag, je bent mijn glorie” en daarna

“Wien Neêrlandsch bloed in d’ad’ren vloeit”, het ene lied na het andere.

Dorus en Piet zongen gelijk mee en zelfs vader Harm bromde nu en dan wat. Het leek alsof het lopen zo gemakkelijker ging. Maar Harms gedachten dwaalden steeds naar het doel van de reis. Voor hem was het een wanhopige tocht: hij ging proberen zijn zes kinderen onder te brengen bij zijn schoonmoeder, moeder De Wit, van wie hij niet veel goeds te verwachten had. Harm wist wel zeker, dat hem bij moeder De Wit geen warm onthaal wachtte. De weg was niet alleen lang, Harm legde hem ook af met lood in de schoenen. Hij had haast want hij wilde zo vroeg mogelijk bij moeder De Wit aankomen. Zeker voor het geval dat ze onverrichter zake terug zouden moeten keren. Hij durfde er niet eens bij stil te staan, dat de kleinsten helemaal niet in staat zouden zijn om twee keer de afstand af te leggen. Op weg naar Wateringen. Dat

voerde zijn gedachten terug naar een andere tocht naar Wateringen. Dertien jaar geleden.

1896

Harm Vonk was met zijn vader op weg van dorp naar dorp; om beurten duwden zij de scharensliepkar. Ze hadden dezelfde licht getinte huid en donkerbruin haar. Vader en zoon konden het prima met elkaar vinden. Ze verdienden samen een goede boterham met het slijpen van messen en scharen. Vader Koert had een meer of minder vaste route, waarbij zij in een jaar tijd de volledige ronde liepen. Het volgende dorp was Wateringen. Koert moest Harm regelmatig tot kalmte manen.

“Ligt er soms een pot goud in Wateringen?” vroeg Koert. Maar dat was alleen maar om Harm te plagen. Hij wist heel goed, dat Harm in Wateringen een heel bijzonder meisje had leren kennen. Hij had er zelf vorig jaar met zijn neus bovenop gestaan.

1895

Zoals altijd als de scharensliep in het dorp was, dromde de dorpsjeugd om hen heen. In zo'n dorp gebeurde bijna nooit iets bijzonders. Elke afleiding was welkom. Koert begon te roepen, alle kanten uit:

“De Schaaarensliep! Voor al uw scharen en messen!”

Nu zouden alle huisvrouwen naar de kar toekomen met werk voor hen. Harm liet zijn ogen langs de groep jongeren gaan; er waren er veel van ongeveer zijn leeftijd. Een meisje met lichtblond haar viel Harm in het bijzonder op. Tenger, maar mooi gebouwd; een fijn gezichtje onder een krullende bos blond haar en de mooiste ogen van de wereld. Ze lachte zo lief. Bij een ander, nogal brutaal, meisje, dat vlak bij de scharensliep stond, informeerde Harm naar de naam van het blonde meisje.

“Dat is Dirkje”, giechelde ze. “Leuk he? Alle jongens hier in het dorp zouden ook best graag met haar lopen!”

En, zoals meisjes doen wist Harm, liep ze onmiddellijk naar Dirkje en fluisterde haar iets toe, waarna ze nog harder lachte. Dirkje keek opeens Harms kant uit en bloosde. Maar een poosje later glimlachte zij naar hem. Die glimlach trof Harm diep in zijn hart. Hij liep aarzelend een stukje naar haar toe en zij bleef staan en keek hem met grote ogen aan. Harm liep terug naar zijn vader en vroeg of hij even weg mocht. Koert had bekeken wat daar gebeurde.

“Ga ervoor jongen!” zei hij.

Harm liep naar Dirkje en vroeg haar of ze met hem wilde praten. Zij aarzelde even en knikte toen schuchter. Ze liepen het dorp uit en buiten het zicht van iedereen greep Harm voorzichtig Dirkje's hand. Dirkje keek opzij. En wat ze zag beviel haar goed. Een mooie jongen, met apart donker haar en bruine ogen en een innemende lach. Ze voelde zich tot hem aangetrokken. Daarom vond zij het goed toen hij voorstelde aan de rand van een veld te gaan zitten. Ze praatten daar een hele poos, toen liepen ze terug naar het dorpsplein en Harm ging weer aan het werk.

De volgende dag zochten Harm en Dirkje elkaar als het ware vanzelf weer op.

“Mag ik weer weg met Dirkje, pa?” vroeg Harm

“Dat is goed”, zei Koert

“Dank je, pa, ik kom weer gauw terug” zei Harm. Maar Koert zei:

“Neem je tijd. Je krijgt vandaag de hele dag vrij van me.”

Dirkje en Harm liepen weer het dorp uit en vonden een beschut plekje. Eerst praatten ze weer wat over hun dagelijks leven. Maar toen trok Harm de stoute schoenen aan.

“Je bent mooi”, zei hij tegen Dirkje, “en heel bijzonder. En het voelt alsof je bij me hoort. Is dat niet vreemd?”

“Jij bent ook een heel knappe jongen”, fluisterde Dirkje.

Heel zachtjes kustte hij haar op de wang.

“Mag dit?” vroeg hij.

“En dit?” terwijl hij haar haar streelde.

“Ik vind het wel fijn”, antwoordde Dirkje.

Zo raakten ze elkaar voorzichtig aan en voelden zich gelukkig.

Toen avond werd, bracht Harm Dirkje terug, maar niet helemaal thuis. Het leek hem beter als haar ouders hem niet zagen. Toen Dirkje binnen kwam vroeg haar moeder:

“Waar heb je gezeten? Je bleef zo lang weg en er zit hooi op je jurk.”

Vanwege dat hooi, viel Dirkje gelijk een goede uitvlucht in:

“Ik was bij mijn vriendin Mies en heb meegeholpen met hooien.”

Mies' ouders hadden een boerderij op enige afstand van het dorp. Dirkje's moeder, ma De Wit, kwam hen vast niet tegen in het dorp. 's Avonds in bed overdacht Dirkje nog eens wat er die dag was gebeurd. Het was zo raar. Er kwam een scharensliep en een paar uur later hield de jongen van de scharensliep haar hand vast. Maar het was zo fijn. Zachtjes sprak ze zijn naam uit “Harm”. Zijn kusjes waren zo lief en zacht. Haar gezicht werd er gloeiend warm van. Wat zou het fijn zijn al ze morgen weer bij elkaar zouden kunnen zijn! Dirkje had nog nooit zo iets gedaan met een jongen. Maar opeens bedacht ze iets: misschien deed die Harm het heel vaak, zo met meisjes lopen in de

dorpen waar hij kwam. Ze schrok zo van die gedachte, nadat het eerst zo lekker voelde, dat ze er een beetje van moest huilen. Zo viel ze in slaap.

Vroeg in de morgen liep Dirkje naar de scharensleep en daar was Harm. Die had 's nachts nog lang aan Dirkje liggen denken. Hij voelde zich zo anders dan anders. Hij verlangde zo naar dit meisje. Hij had met zijn vader afgesproken, dat hij vrij was, zolang ze in Wateringen waren. Ze liepen weer het dorp uit en onderweg al begon Dirkje van alles te vragen aan Harm.

“Is het zwaar om zo'n kar te duwen?”

“Als je samen bent niet, nee.”

“En hoever lopen jullie op een dag?”

“Zo'n twintig kilometer.”

“En waar slapen jullie dan?”

“Meestal in een hooiberg of een schuur, maar als die er niet is onder de wagen.” En toen vroeg Dirkje quasi terloops:

“En hoe vaak wandel je met een meisje uit zo'n dorp?”

“Nooit!” zei Harm heftig en hij keek haar strak aan. “Hoe kom je erbij?”

“Nou, het ging allemaal zo vanzelf en ik was bang dat je dit heel vaak deed.”

“Maar je voelt toch ook wel hoe bijzonder het tussen ons is? Dat kan je toch niet met zomaar iemand hebben?”

Daarmee was Dirkje gerustgesteld en kon ze zich weer overgeven aan Harm. Toen ze op de zelfde plek als gisteren gingen zitten was het heel vertrouwd om te kussen en de armen om elkaar heen te slaan. Vier dagen nog bleef de scharensleep in Wateringen, vier dagen vertelde Dirkje haar moeder dat ze hielp hooien en vier dagen lang wandelden Harm en Dirkje met elkaar in de omgeving. Alles voelde vertrouwd en ze hadden het heerlijk met elkaar. Ze vonden een heel speciale warmte in elkaars armen, een warmte die uiteindelijk als vanzelf overging in de geslachtsdaad. Liefst waren ze heel lang dicht bij elkaar gebleven, maar ze wisten dat de wagen de volgende dag verder moest. Daarom namen ze daar op die plek alvast afscheid. Dat afscheid was hartstochtelijk en heel verdrietig.

“Dirkje, ik ga je nooit vergeten.”

“Harm, ik wil niet dat je weggaat.”

“Maar ik moet wel en reken erop: volgend jaar om deze tijd ben ik bij je terug.”

De volgende dag stond Dirkje tussen de andere meisjes, die de kar nakeken. Ze durfde niet te zwaaien uit angst dat iemand dat vreemd zou vinden en aan ma De Wit zou vertellen.

Er ging dus een jaar voorbij voordat de scharensliiep weer in Wateringen kwam. Harm kon niet wachten tot het zover was en Koert had daar heimelijk veel plezier om. Maar in Wateringen gekomen, wachtte Harm een furieuze moeder De Wit, zijn Dirkje en een baby van drie maanden: Joopje. Zodra moeder De Wit het gerucht had gehoord, dat de scharensliiep eraan kwam, had ze Dirkje met Joop naar het dorpsplein gesleurd. Bij de scharensliiep aangekomen liet moeder De Wit goed merken, hoe schandalig ze het vond, dat Harm haar jonge dochter zwanger had gemaakt en dat deze nu een ongehuwde moeder was. Vervolgens werd ook Koert flink de les gelezen, dat hij zijn zoon niet de juiste grenzen had aangeleerd. Intussen schuifelde Harm handig naar Dirkje. Ze keken elkaar in de ogen.

“Van ons?” vroeg Harm zachtjes. Dirkje knikte:

“Hoe vind je hem?”

“Hij is prachtig, zo gaaf, Hoe heet hij?”

“Joop, naar mijn vader.”

“Mag ik hem even vasthouden?” vroeg Harm bedeesd. Hij wist niets van baby's af.

“Natuurlijk”, zei Dirkje: “Zoveel als je wilt”

Zodra moeder De Wit Harm met het kind zag, beet ze hem toe, dat ze hem liever niet als schoonzoon had gehad, maar zoals de zaken nu lagen, stond zij erop, dat er zo snel mogelijk getrouwd werd. Terwijl Dirkje en Harm dus moesten trouwen, wilden zij beiden ook niets liever. Moeder De Wit eiste bovendien dat Harm vast werk ging zoeken en een huis.

“Mijn Dirkje is niet geschikt voor een leven als vrouw van een scharensliiep die zelden thuis is.” besloot ze.

De huwelijksvoltrekking was mooi. Joopje zat in de rij van moeder De Wits kinderen, op schoot bij zijn tante Bertha. Dirkjes wilde haren werden bij elkaar gehouden door een kransje en de jurk was mooi, slank, in gebroken wit. De bruidegom was ook knap, gebruind met zijn donkere haar en een geleend net pak. Na de bruiloft nam het gewone leven een keer. Harm zocht en vond werk als dokwerker in de haven van Rotterdam en een woninkje dichtbij zijn werk. Koert had wat gespaard en stopte Harm dat geld toe. Ma De Wit deed hetzelfde bij Dirkje. Verder kregen ze van de broers en zussen van Dirkje een groot ledikant met een matras, een kribje voor Joop, een kakstoel en dan nog twee kisten met allerlei huisraad en Dirkjes kleding. Harm had een grote plunjezak met zijn spullen. Ze hadden geld genoeg voor de trekschuit. Zelfs toen bleek dat ze vanwege de vele bagage de prijs van een derde persoon verschuldigd waren.

Twee broers van Dirkje hadden een paar uur vrij gevraagd en hielpen om alles aan boord te brengen. Ondertussen plaagden zij Harm:

“Wat ben jij een misselijke gozer, dat je ons liefste zusje steelt.” en

“Kon je niet verder werk vinden dan in Rotterdam? Waarom niet gelijk naar de koloniën?” Harm verdedigde zich blozend.

Maar toen kwam het moment dat er echt afscheid moest worden genomen en de broers stompten Harm op zijn arm:

“Trek het je niet aan, joh. Wees zuinig op haar en veel geluk.”

Koert omhelsde zijn zoon:

“Ik moet een andere jongen aantrekken om met me mee te trekken met de kar. Dat zal wel wennen zijn. Wij hadden het altijd goed samen. Toch?”

Harm knikte, hij schaamde zich een beetje voor de omhelzing waar Dirkjes broers bij waren.

Moeder De Wit sloeg haar armen om Dirkje heen. Ze huilden allebei:

“Ik vind het zo erg, dat je zo ver weggaat. Je bent mijn allerliefste liefste kind, mijn eigen Dirkje.”

Dirkje kon bijna niets terug zeggen; de tranen snoerden haar keel dicht. Ze klemde zich vast aan haar moeder.

“Ma. Oh ma” fluisterde ze. “k Wou dat ik niet bij u weg hoefde.”

In een flits herinnerde ma De Wit zich die dag, zestien jaar geleden.

1880

Vierentwintig keer was moeder De Wit zwanger geweest. Een groot deel resulterend in miskramen, vroeggeboorten en jonggestorven kindertjes. Ze was zelf de baker van het dorp, maar bij haar eigen bevallingen werd ze geholpen door een collega van een paar dorpen verder. Nooit zou moeder De Wit die ene bevalling vergeten. Het was een voorbeeldige zwangerschap van negen maanden. Alleen haar lichaam was dit keer heel zwaar. Ze kon nauwelijks meer lopen op het laatst. Moeder De Wit was dus blij toen de geboorte zich, mooi op tijd, aandiende. Na een paar uur weeën kwam het hoofdje van het kindje tevoorschijn. De baker draaide de baby naar buiten en zag een iel meisjeslijfje. Het bewoog niet en maakte geen geluid. De baker zuchtte; zo was het al zoveel vaker gegaan. Ze wikkeldde het slappe lichaampje in oude kranten en schoof het onder het bed. Maar de weeën hielden aan en plotseling was een volgende bevalling gaande. Met veel pijn en zelfs geschreeuw, werd een jongen naar buiten geperst. Hij was gaaf en woog een pond of acht. Maar ook hij huilde niet en de oogjes gingen niet open. Na een paar ademtochten stierf hij. Wat de baker er ook aan deed, wrijven, masseren, het borstkasje ritmisch indrukken, hij was

weggeleden. Moeder De Wit snikte zachtjes. De baker zocht onder het bed naar de kranten en haalde het andere baby'tje tevoorschijn. Ze wreef ook dit lichaampje met natte, hete en koude doeken en plotseling begon het kindje klagerig te huilen. De baker legde het aan bij de moeder en het kindje dronk. Het meisje werd Dirkje genoemd, naar haar oma, en hoewel het meisje altijd tenger bleef, was ze sterk en slim. Moeders oogappeltje.

1896

“Komt er nog wat van?” riep de schipper. Ze gingen aan boord, Dirkje en Harm, met Joop, samen op weg naar een nieuw leven. Ze hielden elkaar stevig vast, want het viel toch niet mee om weg te varen van alles wat ze ooit goed gekend hadden. Aangekomen in Rotterdam stonden er een paar mannen bij het eindstation van de trekschuit die voor een grijpstuiver hielpen om de spullen naar het huisje te brengen. Dirkje bekeek hun onderkomen en wat ze zag viel niet mee. Het was één kamer met in de hoek een kachel, die ook als fornuis diende. Op de plaats achter het huisje was een WC-hok en een waterpomp voor alle woninkjes in de rij. En alles was ongelooflijk smerig. Toen Dirkje bekomen was van de eerste schrik, stroopte zij haar mouwen op, viste een schort, zeep en een boender uit de kist, pompte water in een grote kom en begon te schrobben. Harm hielp ook met provisorische reparaties en met het neerzetten van hun schamele bezittingen, zodra Dirkje de plek ervoor schoon verklaarde. Ze zetten het bed en het kribje neer aan de andere kant van de kamer tegenover de kachel. Als er meer kinderen zouden komen dan moesten die bij hun ouders in het grote bed slapen en de jongste in het kribje. Een eettafel moesten ze nog kopen, die kon nog precies tussen het bed en de kachel. Dan konden ze aan de tafel staand eten. En misschien nog twee stoelen om 's avonds op te zitten naaien of repareren. De kakstoel kon ook nog in een hoek bij de tafel. Nu het huis schoon was, zag het er heel anders uit. Als nog een laatste uitgave van het meegekregen geld wilde Dirkje stof voor een gordijntje voor het enige raam boven de kachel kopen. Hun twee olielampjes uit de huisraad-kist konden het 's avonds nog gezelliger maken. De mensen die in het blok huisjes woonden, gingen allemaal redelijk vriendelijk met elkaar om, maar al spoedig bleek dat er twee gescheiden groepen waren. Dat werd hen de eerste avond al verteld door de naaste buurman, die aan de deur kwam om kennis te maken.

“Ik ben Marinus van hiernaast.”, duidde hij met een hoofdbeweging aan. Harm en Dirkje noemden hun namen en vroegen of de buurman binnenkwam.

“Ik werk in de fabriek” vertelde Marinus, “zoals heel veel hier. We werken heel hard en worden slecht betaald, maar het is eerlijk werk. Net als werk in de haven.”

“Ik werk ook in de haven” zei Harm.

“Fijn” zei de buurman, “dan ben je uit het juiste hout gesneden.”

“Hoe bedoelt u?” vroeg Dirkje.

“Nou, er wonen hier lui die stelen als de raven en ze handelen ook in gestolen waar en in andere rotzooi. En we zijn blij als hier meer eerlijke lui komen wonen.”

“Ik zou voor geen goud zo aan de kost komen.”, zei Harm: “En reken maar dat ik onze kinderen later gedegen zal leren wat goed en kwaad is.”

Marinus vertrok tevreden en bleef altijd een goede buur.

Waar Dirkje en Harm vaak versteld van stonden, was de hoeveelheid “agressief lawaai”: het geluid van vloeken, schreeuwen, huilen en klappen. Harm was opgegroeid met zijn vader, met wie hij het heel goed had; Dirkje bij moeder De Wit, wiens wil wet was. Haar man was veel op reis voor zijn werk en moeder runde het huishouden met vastberaden hand, maar nooit met slaag. Dus geen van beiden was hardvochtigheid gewend. Ze vonden het naar zoveel geweld te horen.

Dirkje en Harm waren samen erg gelukkig. Na hun snelle huwelijk volgde een periode waarin ze voor het eerst samenleefden, als nieuwbakken echtpaar en als ouders van een kind. Ze leerden elkaar door en door kennen en dat viel niet tegen. Verder moesten ze zien dat ze een bestaan opbouwden. Harm verdiende niet veel als dokwerker, één gulden per dag; dat was maar net voldoende om zijn gezin van onderdak en voedsel te voorzien. Het was hard werk op de werf en Harm was de zware lasten niet gewend. Maar hij was jong en gezond en hij deed zijn best. In het begin kwam hij gebroken thuis en Dirkje smeerde dan babyzalf op zijn zere rug en schouders en streek met handige vingers over de pijnlijke spieren. Harm had die zalf harder nodig dan Joopje. Dirkje was bezorgd, maar het ging goed. Het werk wende en kostte Harm steeds minder moeite. Wat hij wel erg moeilijk vond was dat hij, gewend aan de vrijheid als scharensloop, verondersteld werd zich onderworpen te gedragen tegenover zijn meerderen. Als de baas in de buurt kwam moest hij de pet afzetten en die in zijn handen voor zich houden, terwijl hij het hoofd boog. Maar al vond Harm dat afschuwelijk, hij was verstandig genoeg om nauwgezet te doen wat men van hem verwachtte. Hij dacht gewoon aan Dirkje en de kinderen en dat er voor hem tien anderen klaarstonden om zijn baan in te nemen. Hij werkte altijd stug door en als er iets extra's moest worden gedaan, stond hij altijd klaar. Het kwam voor dat de baas hem ten voorbeeld stelde aan de anderen. Dat vond